

Profesní standard z pohledu učitele

Petr Mach, Západočeská univerzita v Plzni, ČR

Úvod

Učitelská profese klade na osobu učitele stále větší, náročnější a komplikovanější požadavky.

V nejobecnějších rysech se od učitele žádá:

- vzdělávat žáky, vytvářet, organizovat a optimalizovat podmínky pro získávání vědomostí, dovedností žáků (proces)
- vychovávat žáky
- rozvíjet individuální i obecné rysy osobnosti žáků.

Podívejme se na tyto požadavky z pohledu učitelů odborných škol a učilišť v plzeňském regionu. Jejich stanoviska byla zjišťována dotazníkovou metodou a doplňována strukturovaným řízeným rozhovorem. Respondenti průzkumu byli studenti pedagogického studia se zaměřením na přípravu učitelů odborných předmětů (odborného výcviku a praktických předmětů). Počet respondentů byl 69. Z tohoto počtu bylo 20 učitelů odborných škol, ostatní byli z učilišť.

1 Kompetence oboru

Vytvoření optimální osobnosti učitele odborných předmětů (odborného výcviku, praktických předmětů) pak představuje:

- Vysokou úroveň odborných znalostí svého předmětu, oboru, skupiny předmětů. Stálé doplňování a rozšiřování znalostí o novinky ve vědeckém základu oboru. Dále sledování aplikací nových poznatků v praxi. Potřeba vyzkoušení si osvojení nových praktických aplikací.

Kartotéka typových pozic vymezuje činnosti učitele odborných předmětů takto:

Vypracovávání a úpravy osnov, příprava vzdělávacích i výchovných odborných studijních skupin v souladu s požadavky.

Přednášení odborných předmětů a dozor nad prací žáků ve třídě a nad disciplínou.

Příprava, ukládání a opravy cvičení.

Provádění zkoušek s cílem vyhodnotit pokrok žáků.

Příprava zpráv o práci žáků a konání porad s učiteli a schůzek s rodiči.

Spoluúčast na schůzích týkajících se výchovné a organizační činnosti.

Organizování a pomoc při zvláštních činnostech spojených s osnovami.

Vedení administrativy spojené s evidencí pedagogické činnosti a vzdělávacích výsledků žáků.

Plnění souvisejících úkolů.

Reflexe průzkumu

63 % respondentů má minimální (téměř žádné) možnosti systematického rozšiřování a prohlubování odborných znalostí (řízeno, podporováno školou).

32 % respondentů si doplňuje nové znalosti individuálně, na vlastní náklady (odběr časopisů, sledování publikací, internetu).

40 % nemá čas na tyto aktivity.

69 % respondentů je zatěžováno činnostmi, které nepatří do profesní náplně (kontrola stavu toalet, sledování žáků mimo výukové objekty, ..).

2 Kompetence pedagogické

Pedagogické kompetence zahrnují oblasti plánování a přípravy procesu, realizace vyučovacího procesu, metodiky a strategie vyučování a učení, vyhodnocování procesu a výsledků procesu, klimatu, reflexe a sebereflexe.

Kartotéka typových pozic vymezuje:

- a) Orientace v učebních plánech, osnovách a dalších učebních dokumentech.
Rozložení učebních osnov a vzdělávacích cílů do jednotlivých témat a úkonů.
Rozpracování vyučovacích témat a úkonů do příprav pro jednotlivé vyučovací hodiny.
- b) Úpravy obsahu učiva podle změn ve vývoji vědy a techniky, podle zaměření podniků v místě školy, apod.
- c) Provádění výkladu nové látky, jeho přizpůsobení schopnostem žáků.
Vyučování formou příkladů, problémových situací, vedení k vlastnímu objevování, organizace samostatné činnosti žáků (studentů).
- d) Motivování k zájmu o učivo.
Zjišťování, jak žáci (studenti) pochopili učivo.
Ústní zkoušení žáků (studentů).
Příprava písemných prací žáků (studentů).
Opravování a hodnocení písemných prací žáků (studentů).
Řízení diskuzí.
Řešení kázeňských přestupků.
Třídnictví.
Vedení třídních schůzek a další spolupráce a komunikace s rodiči.
Spolupráce s výchovným poradcem.

Reflexe průzkumu - ad a)

52 % respondentů pokládá přetváření RVP do ŠVP za koncepční a systémovou práci, kterou má vykonávat školství (systém).

40 % respondentů pokládá tvorbu ŠVP za vhodnou příležitost realizace vlastních představ o procesu.

8 % respondentů „překlopí“ starý systém do „nových tabulek“.

92 % pokládá vytvoření systému kvalifikačních požadavků (NSK) za vysoce pozitivní.

Reflexe průzkumu - ad b)

70 % respondentů by si přálo lepší spolupráci s podniky v regionu, jsou odkázáni na ochotu či neochotu podniků, nemají možnost výběru těch nejlepších.

20 % respondentů je spokojeno s partnerskými podniky.

Reflexe průzkumu - ad c)

63 % respondentů používá klasické metody a formy (výklad, instruktáž, demonstrace, procvičování).

13 % respondentů používá problémové metody, samostatné práce, experimentální, metody obdobné projektovému vyučování.

8 % respondentů považuje moderní metody (kooperace, projekty, problémové m., workshopy, ..) za neúčinné vzhled k špatnému a neodpovídajícímu vybavení a vzhledem k úrovni žáků.

Reflexe průzkumu - ad d)

67 % respondentů spojovalo motivaci s řešením kázeňských problémů. Uvádí, že více jak padesát procent žáků (především učňů) nemá o studovaný obor zájem, školu navštěvují jen z donucení (rodiči, okolnostmi).

41 % respondentů má problémy s objektivním hodnocením žáků. Zpravidla jsou nuceni hodnotit výkony žáků lépe než si zaslouží (i o dva stupně). Nejčastější důvod – nutnost udržet určitý počet žáků ve třídě (oboru), škole.

3 Společensko ekonomické ohodnocení

Kartotéka typových pozic uvádí:

Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2007 byla střední hodnota (medián) měsíční hrubé mzdy v České republice **26000 Kč** a pohybovala se v rozmezí od 21500 do 31000 Kč.

Reflexe průzkumu

40 % respondentů považovalo ekonomické ohodnocení své práce za téměř odpovídající.

9,9 % respondentů považovalo svůj plat za směšně malý a uvažuje o odchodu ze školství.

50 % respondentů pokládá svoji práci za nedoceněnou, ale chápe problémy školství.

63 % respondentů vadila nízká společenská hodnota vzdělání.

4 Pracovní podmínky, prostředí, prostředky

Kartotéka typových pozic uvádí:

Člověk (učitel) není vystaven žádné významné zátěži.

Duševní zátěž je hodnocena stupněm 2 (únosná míra)

Tato položka se nezabývá pracovními podmínkami, ale spíš pracovní zátěží učitele.

Reflexe průzkumu

Průzkum se zabýval vztahem vedení školy nebo zřizovatele k uvedeným podmínkám (především materiálním).

32 % respondentů bylo spokojeno s vybavením, pomůckami, s výukovým prostředím, s poskytováním osobních pomůcek.

7 % respondentů nedostává ani nárokové osobní ochranné pomůcky, které jsou nutné k výkonu činnosti dle norem a předpisů BOZP.

40 % respondentů má k dispozici technické vybavení a pomůcky staré 10 a více let.

5 Osobnostní požadavky

Řada studií se pokoušela o formulování vlastností ideálního učitele. Zpravidla byly formulovány pozitivní vlastnosti (demokratický, pozitivní, lidský vztah k žákům, porozumění, trpělivost, spravedlnost, důslednost, tolerance, přizpůsobivost, vysoká jazyková kultura,...). Proti nim pak nežádoucí (záporné) vlastnosti (negativní vztah k žákům, přezíravost, zesměšňování žáků (sociální devalvace), ... až po odpudivý osobní vzhled). Další požadavky pak kladou sociologové, jejich počet je kolem třiceti (Havlík, 1998).

Kartotéka typových pozic uvádí:

U této pozice jsou kladeny velmi vysoké požadavky na přizpůsobivost a sebekontrolu a sebeovládání. Vysoké nároky jsou i na rozdělení pozornosti, dlouhodobou paměť, teoretické myšlení, samostatné myšlení, písemný a slovní projev, samostatnost, schopnost přijmout odpovědnost, odolnost vůči mentální zátěži, kultivovanost vystupování a zevnějšku, jistotu, pohotovost vystupování a schopnost sociálního kontaktu. Dále se objevují požadavky na rozlišování barev a barevných odstínů, rozlišování směru zvuku a krátkodobou paměť. Většina psychických nároků jsou na úrovni vysoké až mimořádné (4 a5)! Je zde značný rozpor s položkou Pracovní podmínky.

Reflexe průzkumu

Většina respondentů se k osobnostní vlastnostem nevyjadřovala nebo se s nimi ztotožnila. 79 % respondentů však považuje postavení osobnosti učitele ve společnosti za neúnosné, devalvující.

19 % respondentů uvažuje o odchodu ze školství z důvodu neodpovídajícího společenského postavení. Z tohoto počtu je většina mužů.

6 Zdravotní požadavky

Kartotéka typových pozic uvádí:

Onemocnění vylučující výkon typové

Závažné duševní poruchy, těžké poruchy chování pozice

Onemocnění omezující výkon typové pozice

Duševní poruchy a poruchy chování

Reflexe průzkumu

98 % respondentů se nikdo neptal na zdravotní stav, nevyžadoval žádné vyšetření.

Obdobný stav je i při přijímání studentů do učitelských vzdělávacích programů.

Společnost neřeší problematiku možných chorob z povolání v učitelské profesi.

Neřeší se prokazatelné symptomy negativního vlivu procesu na učitele:

depresivní stavy

chronické vyčerpání

poruchy sociálních vazeb (změna vztahu k lidem)

útlum aktivity, iniciativy, kreativity

snížení sebehodnocení (ztráta ideálů)

riziko závislosti na návykových látkách

syndrom vyhoření

somatické potíže.

Závěr

Profesní profil učitele odborných předmětů není je výčet kompetencí, povinností, požadavků. Jeho součástí by mělo být i jasné formulování realizační složky. Stanovení za jakých podmínek lze kompetencí dosáhnout, vytvoření těchto podmínek a stanovení dopadu na kariérní postup, tedy kariérní řád. Jasné formulování zodpovědnosti společnosti (státu) za vytvoření podmínek k dosažení požadovaných kompetencí. Nedořešené je i objektivní zjišťování úrovně dosažení požadovaných kompetencí (evaluace procesu).

Prosím jen – respektujte Magera!